

Bakeš, Ondřej

Na počátku byl domov : fenomén domova jako inspirační zdroj jednání některých členů Opus bonum

Studia historica Brunensia. 2022, vol. 69, iss. 1, pp. 269-282

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SHB2022-1-14>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/145169>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Na počátku byl domov Fenomén domova jako inspirační zdroj jednání některých členů Opus bonum

**In The Beginning There Was A Home.
The Phenomenon of Home as A Source of Inspiration
For The Actions of Some of The Members of Opus Bonum**

Ondřej Bakeš / ondrej.bakes@gmail.com

Historický ústav, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Abstract

For the exiles, who were active co-workers of the exile organization Opus Bonum, the phenomenon of the home was one of the most important issues in life. We will examine how this fact influenced the attitudes of the Opus Bonum meeting's participants. We are interested in how much it was a conscious or, on the contrary, unreflected inspiration and whether its application in different social positions differs. We will outline the influence of the idea of a happy home on further work in exile on the examples of the priest Anastáz Opasek, lay Catholic activist Vladimír Neuwirth and art theorist Petr Spielmann.

Keywords

Opus Bonum, exile, home, Anastáz Opasek, Vladimír Neuwirth, Petr Spielmann

Exilová organizace Opus bonum byla založena ve Frankfurtu nad Mohanem 10. března 1972 a k jejím cílům patřilo rozšiřování přínosu českého a slovenského národa do evropského kulturního života a předávání tohoto odkazu mládeži.¹ Název sdružení „Opus bonum“ programově navazoval na odkaz literáta a vydavatele Josefa Floriana ze Staré Říše, jehož jedna edice nesla název *Dobré dílo*. Překladem tohoto názvu do latiny pak chtěli zakladatelé Opus bonum vyjádřit nejen kontinuitu, ale zároveň i nové podmínky a adaptaci na mezinárodní prostředí.² Aktivními spolupracovníky Opus bonum byli převážně lidé žijící v exilu,³ pro většinu z nich byl tedy jednou z nejdůležitějších životních otázek vztah k domovu.

Někteří exulanti vnímali sebe samé jako vykořeněné stromy přesazené do jiné půdy, kde sice mohou přežít, ale nikdy se už necítí v novém prostředí jako doma. Krajní příklady přijetí a nepřijetí skutečnosti exilu znázorňují níže popsané postoje Pavla Tigrida a Rio Preisnera. Ztráta domova, která s sebou nese i ztrátu jistoty, má přímý vliv na chování jedinců. U tří hlavních postav stojících v počátcích Opus bonum – Vladimíra Neuwirtha, Anastáze Opaska a Petr Spielmanna – bylo od počátku výzkumu nápadné, jak odlišnou měl každý z nich motivaci pro působení v této organizaci. Bylo tedy nasnadě položit si otázku, do jaké míry ztratili tito tři zakladatelé odchodem do exilu domov a v jakých souvislostech se v jejich životě fenomén domova zrcadlil.

V této stati se domovem myslí především místo, které člověk sdílí společně s dalšími osobami, nejčastěji se svými příbuznými, kde přejímá vzorce chování a postupně se stává dospělou osobností schopnou samostatného života. K této charakteristice patří řada emočních prožitků spojovaných s nejbližšími členy rodiny a určujících kvalitu domova jako místa, které má zásadní vliv na identitu jedince.⁴ Diskurz o domově má mnoho myslitelných odstínů a různé úrovně internalizace. Nezdívka se stává, že pojem *domov* substituuje termín *vlast*, protože s opuštěním rodné země (domova v externalizovaném pojetí) ztrácí člověk v mnoha případech i přístup k domovu v osobní rovině. Identita člověka tak může být odchodem do exilu otřesena, protože je zbavena některých opěrných bodů, v domácím prostředí nereflektovaných, jak dokládá i exulant Rio Preisner: „*Když si někdo myslí, že život v exilu byl lehký, a když říká, že on tady doma nesl tu tíhu, a my na tom Západě měli pohodu, tak takový člověk vůbec neví, o čem mluví. Exil je strašná věc, ztratit mateřský jazyk,*

1 Srov. *Program Opus bonum*. Frankfurt n. M., nedatováno. In: soukromá korespondence v osobní dokumentaci prof. Karla Skalického.

2 Srov. brožura *Opus bonum*, nedatováno, Archiv Slezské univerzity v Opavě, Pozůstalost Vladimíra Neuwirtha (dále jen ASLU, PVN), sign. 60, Opus bonum 1972–1995, složka 1972.

3 Přidříváme se zde významu rozdílu mezi termínem exil a emigrace podle následující definice: „*Slovo ‚exil‘ má v češtině jiný význam než slovo ‚emigrace‘. [...] V českém povědomí však zůstává Peroutkův názor, že kdo opustí vlast, aby se měl jinde lépe, je emigrantem. Kdo odejde z domova, poněvadž mu byla vzata možnost žít svobodně a podle svojí víry, je exulantem.*“ Viz Kunešová, Květuše: *Exil: realita a imaginace*. Téma exilu ve frankofonní kanadské a quebecké literatuře. Hradec Králové 2015, s. 17–18.

4 K pojetí identity viz Eriksen, Thomas Hylland: *Antropologie multikulturních společností*. Rozumět identitě. Praha 2007, s. 65. Pro členy Opus bonum a účastníky akcí jsou relevantními identifikátory identity zejména *domov*, *národnost*, *politický pohled* (ve smyslu společného nepřítele, ale už ne ve smyslu sdílené vize), *náboženství* a *kultura*.

přijít do úplně jiného prostředí.⁴⁵ Zkušenost Rio Preisnera odpovídá i osobní zkušenosti zakladatelů Opus bonum, kteří se proto chtěli ve svých aktivitách zaměřit na témata, která by zmírňovala negativní dopady ztráty domova: „Každý emigrant prožívá určité potíže, jež souvisejí s adaptací v novém prostředí a zároveň potřebuje zachovat si určitou identitu. Proto považuje ‚Opus bonum‘ za nutné, věnovat se problémům emigrace z hlediska psychologického, sociálního a kulturního.“⁴⁶ Na opačném pólu vnímání exilu ve srovnání s Preisnerem stál publicista a spisovatel Pavel Tigrid. S exilem jako aktem vykořevení nesouhlasil, protože se jednalo o svobodné rozhodnutí člověka, a především o volbu svobodného života: „[V] Evropě, i mocnostmi okupovaném Německu, ale na cestě k demokracii s Konradem Adenauerem, jsme najednou byli kupodivu doma, ne ve smyslu doma jako ve vlasti, ale doma v demokratickém prostředí...“⁴⁷ Tigrid zároveň popírá emigraci jako něco nepřirozeného a doplňuje svou zkušenost: „[T]o nevysvětlíte nikomu, kdo to neprožil. My jsme byli v podstatě šťastní lidé...“⁴⁸ Jak ale vnímali problematiku domova členové sdružení Opus bonum?

V tomto článku se budeme zabývat otázkou, jak významnou veličinu představoval domov pro tři zakládající členy organizace Opus bonum, která si kladla za cíl spolupracovat s demokraticky smýšlejícími lidmi dobré vůle bez ohledu na to, zda to byli pouňoroví nebo posrpnoví představitelé exilu nebo zástupci sudetských Němců.⁹ Zaměříme se na osoby zakladatelů Anastáze Opaska a Vladimíra Neuwirtha a na osobu jednoho z prvních členů a také prvního předsedy sdružení Opus bonum Petra Spielmanna. Každý z nich se profesně pohyboval v jiných kruzích a také sociální ukotvení mělo u každého z nich velmi specifické rysy. Zatímco Opasek odcházel do exilu koncem roku 1968¹⁰ jako opat břevnovského benediktinského kláštera, Neuwirth zůstal v exilu neplánovaně¹¹ během původně studijního výjezdu do Rakouska. Neuwirth se mohl do zahraničí vydat jen několik měsíců poté, co byl propuštěn na svobodu jako politický vězeň po výkonu trestu. Spielmann naproti tomu už v Německu byl na oficiální roční pracovní sázi od 1. července 1969. Když se po roce obrátil na svého zaměstnavatele v ČSSR s žádostí o prodloužení pobytu, nebylo mu navzdory původnímu příslibu vyhověno. Pokud chtěl dokončit rozdělanou práci, neměl jinou možnost než zůstat v zahraničí, aniž by to tak předtím zamýšlel.¹² Všechny tři zkoumané osobnosti se dostaly dílem svobodně, dílem bez vlastního přičinění na křižovatku, na které musely volit, zda dají přednost životu v zemi s totalitním režimem, pro který jsou nepřátelé státu, nebo zda upřednostňují

5 Preisner, Rio: *Dialogy o toleranci, skutečné skutečnosti a Evropě*. Praha, 2016, s. 547.

6 Srov. brožura *Opus bonum*, nedatováno.

7 Tigrid, Pavel – Kotyk, Petr: *Mně se nestýskalo*. Rozhovor Petra Kotyka. Praha 2010, s. 99.

8 Tamtéž, s. 100–101.

9 Srov. brožura *Opus bonum*, nedatováno.

10 Podle dokladu Úřadu práce v Landsшту z 29. 7. 1969 byl Anastáz Opasek na území Spolkové republiky Německo od 16. 12. 1968. Viz Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha, neuspořádaný fond Anastáz Opasek (dále jen LA PNP, AO), box 4III15, 49/94.

11 Neuwirth popisuje své rozhodnutí k emigraci jako spontánní čin: „Odjel jsem z Československa 31. července 1968, to znamená tři týdny před okupací. [...] Že se nevrátím, jsem ani já sám nevěděl.“ Viz Neuwirth, Vladimír: *Vcházení do Evropy*. (Ze zápisníku emigranta). Praha 2008, s. 458–459.

12 Srov. Faltýnek, Vilém: *Spielmann, Petr (*1932 †2020) / Paměť národa*, <https://www.pametnaroda.cz/cs/spielmann-petr-20081024-0>., citováno 20.12.2020.

osobní svobodu s existenční nezajištěností a se všemi dalšími těžkostmi z toho plynoucími, zejména s vidinou ztráty domova a osobního kontaktu s nejbližšími.

V této studii dále zkoumáme, jak realita domova ovlivňovala životní postoje zakladatelů Opus Bonum. Zajímá nás, jestli lze najít nějaké přímé souvislosti mezi inspiračním a formativním působením domova a postoji těchto osobností v jejich exilovém počínání. U jmenovaných osobností budeme tedy sledovat vybrané znaky týkající se fenoménu domova. Jde zejména o vliv otce i matky, případně vliv rodiny jako celku, prostor svobody, kterou rodina těmto osobnostem poskytovala v dětství nebo dospívání, a další formativní zážitky spojené s domovem, ať už pozitivního nebo negativního rázu.

Prameny a metodologie

Pramennou základnu tvoří vzpomínky Anastáze Opaska,¹³ deníkové záznamy Vladimíra Neuwirtha vydané knižně¹⁴ a vzpomínky Petra Spielmanna, dostupné na internetu. Obě Neuwirthovy knihy jsou koncipovány jako zachycení niterných úvah, reflexí a komentářů k aktuálním prožitkům nebo k četbě. Jsou tedy publikovány primárně jako osobní výpověď, ačkoliv se místy vyjadřují k veřejnému životu. Vzpomínky Anastáze Opaska zachycují mnoho soukromých rovin, ale vzhledem ke společenské roli, kterou Opasek jako opat benediktinského kláštera zastával, mají jeho paměti nutně přesah do veřejného působení. Nicméně v tématu vymezeném fenoménem domova vykazují Opaskovy knižně vydané memoáry pozoruhodnou koherenci v komparaci s korespondencí zachovanou v neuspořádaném fondu *Anastáz Opasek* uloženého v Památníku národního písemnictví v Praze. Bádání v tomto fondu bylo možné díky souhlasu současného arcipata benediktinského řádu P. Prokopa Siostrzonka. Spielmannovy vzpomínky jsou podobně jako u Neuwirtha zprávou o osobním životě. Tato linie je také dominantní v audiozáznamu pořízeném autorem článku s Petrem Spielmannem dne 2. října 2019. Z hlediska metodologie převládá obsahová analýza ego dokumentů doplněná o orální metodu a komparaci pramenů. Orální metoda využívaná pro zachycení a zpracování vzpomínek byla u všech tří vybraných představitelů Opus bonum pomocnou metodou, díky níž se přehledněji rozkryla složitá síť vztahů, panujících v exilu. Jak už bylo zmíněno výše, každý ze tří zkoumaných členů Opus bonum pocházel z jiného zázemí, a také v exilu působil v jiném sociálním prostředí. Co je však spojovalo, byl mimořádný zájem o kulturu a samozřejmost, se kterou se pohybovali v německém kulturním okruhu.

Anastáz Opasek

Anastáz Opasek se narodil se v roce 1913, knězem byl vysvěcen v roce 1938 a v témže roce se stal převorem břevnovského kláštera. Opatem se stal v roce 1947. V roce 1950

13 Opasek, Anastáz: *Dvanáct zastavení*. Vzpomínky opata břevnovského kláštera. Praha 1997.

14 Neuwirth, Vladimír: *Vcházení do Evropy*.

Týž: *Apokalyptický deník*. Praha, 1998¹.

byl obžalován v procesu *Zela a spol.* a posléze odsouzen k doživotnímu žaláři. Z vězení byl propuštěn po jedenácti letech v roce 1960. Po propuštění na svobodu nesměl vykonávat kněžskou službu, pracoval nejprve jako dělník ve stavebnictví a poté v Národní galerii. V roce 1968 odešel do exilu v bavorském Rohru. V roce 1990 se vrátil do Čech a vykonával funkci opata břevnovského benediktinského kláštera. Zemřel v roce 1999. U této osobnosti jsme se ve výzkumu opírali o obsahovou analýzu Opaskovy knihy *Dvanáct zastavení. Vzpomínky opata břevnovského kláštera* (2. vydání, Praha 1997) a o rozhovor s editorkou díla Marií Jiráskovou. Byl zohledněn také dosud probíhající výzkum v neupořádaném fondu „Anastáz Opasek“ v Památníku národního písemnictví.

Anastáz Opasek se narodil, jak sám uvádí, v tehdejší největší českém městě, ve Vídni.¹⁵ Zde také prožil s rodiči první roky svého života. Opaskovi tehdy bydleli v Přírodovědném muzeu na Burgringu 7, kde pracoval otec rodiny. Válečná léta přečkali i díky materiální pomoci příbuzných z Čech, kteří bydleli na venkově a mohli je podporovat zásilkami potravin, které byly během války ve městech hůře dostupné. Sám Anastáz Opasek vzpomíná i na střelbu ve vídeňských ulicích v roce 1919. V tomto roce také Vídeň s rodinou opustili a přestěhovali se do Kolína k příbuzným. Opasek ve svých memoárech vzpomíná jen velmi zřídka na postavu otce. Kromě jeho zaměstnání ve Vídni a v Kolíně zmiňuje zejména otcovu neústupnost vůči zlobivému synovi¹⁶ a poté až poslední setkání s vážně nemocným otcem v pražské nemocnici v roce 1931: „*Když jsme za ním přišli v dubnu, držel tatínek v rukou noviny a četl si mou svatovojtěšskou básničku. V květnu jsme byli telegraficky vyrozuměni, že zemřel.*“¹⁷ Matku naopak zmiňuje explicitně vícekrát a je patrné, že mezi nimi bylo velmi intenzivní pouto. O tom svědčí jednak citace z maminičina deníku po synově vysvěcení a primici v červnu 1938, a také vzpomínka na jaro 1949, kdy se Opasek vrátil proti očekávání pracovníků ministerstva vnitra ze své poslední cesty z Říma. „*Vrátil jsem se proto, že jsem nechtěl opustit zemi. [...] Moje matka, tehdy již sedmdesátiletá vdova, žila sama, v podnájmu v Břevnově. Musel bych svůj odchod považovat za hřích, nevděčnost a nelásku.*“¹⁸ Opasek roli ani vliv rodičů ve svých vzpomínkách nekomentuje. Koho však zmiňuje, je babička z matčiny strany. Ta se stala patrně nejvlivnější osobou v Opaskově dětství, a to svým příkladem: „*Hlavní postavou mého tehdejšího života byla babička Marie Cyrusová. Byla velice zbožná. Prostá, velmi skromná venkovská žena, zkrátka ideál babičky, o jaké píše třeba Božena Němcová.*“¹⁹ Babička se svému vnukovi věnovala zcela v duchu své životní filozofie, do které patřila pravidelná účast na liturgii. To v praxi znamenalo, že každé ráno, často ještě za tmy, chodili společně na bohoslužbu, která začínala v sedm hodin.²⁰ Touto životní zkušeností se Opaskovi otevřel nový svět. Nejprve nahlížel babiččinu autentickou

15 Srov. Opasek, A.: *Dvanáct zastavení*, s. 5–6.

16 „[T]atínek trestal radikálně [...] byl tvrdý a nepovolil.“ Tamtéž, s. 12.

17 Tamtéž, s. 20.

18 Tamtéž, s. 182.

19 Tamtéž, s. 12.

20 Srov. tamtéž, s. 13.

zbožnost spojenou s určitou formou životního řádu a rytmu a poté se aktivně zapojil do ministrantské skupiny, kde byl přirozenou autoritou mladý kněz P. Jaroslav Kulač.²¹

Opasek ale také vzpomíná ještě na jednu inspiraci z doby na prahu dospělosti: „*Velmi na mne zapůsobila Stará Říše a zakladatel jejich edicí, laik Josef Florian. Že jsem setrval ve víře a že jsem v ní našel jakousi směrnicí života, za to – především v dozrávání – vděčím páteru Metod Klementovi²² a Josefu Florianovi.*“²³ Opasek ve svých pamětech popisuje hluboký dojem, kterým na něj Josef Florian zapůsobil. Ačkoliv Opaskovi tehdy ještě nebylo víc než sedmnáct let, jednal s ním Florian jako s dospělým a rovnocenným člověkem.²⁴ Ještě intenzivněji však působila na studenta z proletářského Kolína autentická spiritualita Florianovy rodiny: „*Prostředí kolem Floriana bylo proniknuto vřelou zbožností a společným životem, jak jsem to později viděl pouze v klášteře.*“²⁵ Opasek nijak nekomentuje, zda byla staroříšská inspirace v jeho vlastní rodině jakýmkoliv způsobem přijímaná. Vzhledem k vážné nemoci otce je ale pravděpodobné, že synovy aktivity spojené se zájmem o literaturu nebyly pro rodiče aktuálním tématem. Reflexe Florianova odkazu jsou v Opaskových memoárech významným prvkem. Šlo o inspirační zdroj, který s sebou nesl celoživotně, a v autorově exilu našel zhmotnění i skrze aktivity Opus bonum, jehož byl spoluzakladatelem: „*[N]eboť k nim [Florianovým] přicházeli (podobně jako na naše shromáždění Opus bonum) i lidé bez vyznání, jiného vyznání nebo nepokřtění, kteří měli zájem o českou knihu nebo o Florianovu osobnost, o náboženství už menší nebo žádný.*“²⁶ To ostatně dokládá i pravidelná korespondence mezi Anastázem Opaskem a rodinou Florianových i během Opaskova exilu v Německu.²⁷

Zatímco tedy otcův vliv není v reflexi Opaskova exilu nijak zřetelný,²⁸ vliv matky a babičky je naopak velmi významný. Z Opaskových vzpomínek vystupuje výrazně maminka jako milující a soucítící osoba. Tento vztah byl oboustranný, jak dokládá synovo rozhodnutí z jara 1949 nezůstat na Západě, protože se nechťel vůči mamince zachovat nevděčně. Matka patrně utužovala velmi intenzivně rodinné vztahy, protože i v exilu je znát úzké sepětí rodinných členů a z četné korespondence je nepřehlédnutelný vzájemný velmi osobní vztah. Z ostatních příbuzných je nejvýraznější postavou babička, která zřejmě měla i zásadní podíl

21 P. ThDr. Jaroslav Kulač (1887–1970), vystudoval v Římě, kde byl roku 1912 vysvěcen na kněze. V Kolíně působil v letech 1912–1916 a poté 1919–1932. V roce 1932 se stal kanovníkem pražské Metropolitní kapituly. 2. 12. 1950 byl odsouzen v procesu *Zela a spol.* stejně jako P. Anastáz Opasek. Viz *ThDr. Jaroslav Kulač / Knihovna pražské metropolitní kapituly*, <https://kpmk.eu/kpmkeu/index.php/liturgie/vybrana-temata/53-instalovani-1918-1950/106-thdr-jaroslav-kulac>, citováno 20. 12. 2020.

22 P. Method Klement (1889–1979), mnich benediktinského řádu, byl kazatel známý svým temperamentem a smyslem pro humor. Založil skautskou ministrantskou organizaci *Legio angelica* a připravoval obnovu Sázavského kláštera, kde od roku 1940 s krátkou přestávkou působil do roku 1957. Více k jeho činnosti: Reinsberg, Jirř: *Metod Klement / Teologické texty 1994/4*, s. 143–144, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/1994-4/Method-Klement/143>, citováno 20. 12. 2020.

23 Opasek, A.: *Dvanáct zastavení*, s. 27.

24 Srov. tamtéž, s. 31.

25 Tamtéž, s. 32.

26 Tamtéž, s. 32.

27 Viz LA PNP, AO, dopisy od Evy Florianové (1907–1996), dcery Josefa Floriana.

28 S vědomím toho, že výzkum Opaskovy literární pozůstalosti ještě není u konce.

na budoucím Opaskově kněžském povolání. Dalším určujícím zážitkem Opaskova dětství a dospívání bylo setkání s P. Metodějem Klementem, a především s Josefem Florianem ve Staré Říši, kde zakusil prostor svobody a víry, přirozeně propojený s domovem. Většina pamětníků, která se setkala s Anastázem Opaskem během jeho exilu v Německu, vzpomíná, že to byl právě on, kdo vtiskl aktivitám Opus bonum laskavost, vlídnost a úctu k druhému. Tyto vlastnosti prostupují vztah Opaska s matkou a charakterizují i jeho babičku z matčiny strany. Druhým velmi výrazným prvkem ovlivňujícím činnost Opus bonum je florianovské „hledání ryzosti“ a sepětí s kulturou, které Opaskovi umožňovalo nacházet společnou řeč s lidmi, kteří byli církvi jinak velmi vzdálení, ale spojoval je společný zájem pomoci vlasti, otevřenost druhým a podobné kulturní zájmy.

Vladimír Neuwirth

Vladimír Neuwirth se narodil v roce 1921 v Komárově u Opavy. Studoval na opavském gymnáziu, ale po záboru Sudet, kam Opava patřila, odešel studovat do Protektorátu. V roce 1947 založil v Olomouci tzv. *Společenství*, jehož náplní a úkolem bylo pracovat na obnově světa v duchu učení církve. V roce 1961 byl pro své aktivity zatčen a uvězněn. Propuštěn na svobodu byl v dubnu 1968, v srpnu téhož roku se stal exulantem. Působil nejprve ve Vídni, pak v belgické Lovani a od roku 1971 ve Frankfurtu nad Mohanem. V roce 1972 stál společně s Anastázem Opaskem u zrodu exilové organizace Opus bonum. Po odchodu z této organizace založil v roce 1982 knihovnu *Bibliotheca Cyrillo-Methodiana*. V roce 1992 se vrátil do vlasti a šest let poté zemřel v Opavě. Zásadním pramenem pro pochopení osobnosti Vladimíra Neuwirtha je vydání jeho deníkových záznamů. První z nich pod názvem *Apokalyptický deník* publikoval Neuwirth už v exilu v roce 1976, v roce 1997 pak vyšel v rozšířené podobě s esejem od blízkého Neuwirthova přítele a spolupracovníka prof. Karla Skalického. Tento esej s názvem *Evangelizátor české literární kultury* je hutným shrnutím Neuwirthova života i celoživotního úsilí o zúrodnování kulturního pole, zejména literárního. Druhý výbor z Neuwirthových deníků s názvem *Vcházení do Evropy* zahrnuje léta 1975–1997. Obsahuje řadu dodatků a velmi cenný poznámkový aparát. Významnou pramennou základnou je také literární pozůstalost Vladimíra Neuwirtha v archivu Slezské univerzity v Opavě. K doplnění výzkumu přispěli významnou měrou rovněž vzpomínky rodinných příslušníků či spolupracovníků Vladimíra Neuwirtha zpracované orální metodou.

Z celé řady záznamů v denících Vladimíra Neuwirtha vyplývá, že domov a rodinné vztahy byly pro něj konstantou, ze které jeho aktivity vyrůstaly a která mu pomohla najít vlastní osobitou cestu. Rod, rodina a domov pro něj znamenaly symbiózu minulého s přítomným a základ budoucího: „*Rodokmen. Není uváděn kvůli malicherné chloubě. Jde o kontinuitu života; o kontinuitu lásky.*“²⁹ Vladimír Neuwirth se narodil jako prvorozený syn v otcově druhém manželství. Otec Karel Neuwirth byl za první světové války odvelen na ruskou frontu a dva roky po válce ovdověl. Z šesti dětí se dospělosti dožily čtyři, ale protože Karel

29 Neuwirth, V.: *Apokalyptický*, s. 31.

Neuwirth nemohl zůstat sám na péči o děti i hospodářství, za několik měsíců se znovu oženil. Sourozenci z otcova prvního manželství byli vůči Vladimírovi o generaci starší a příbuzní se k němu chovali jako k dospělému, což on sám oceňoval.³⁰ Otec Karel měl výbornou paměť a vypravěčský talent. Byl ale také moudrým hospodářem, který zaopatřil děti z prvního manželství a propojil je s nevlastní matkou a nevlastními sourozenci tak, aby si vzájemně vypomáhali prací na poli i výměnkem v naturáliích. To vše bylo zakotveno v notářské smlouvě z roku 1933.³¹ Neuwirth ve svých denících téměř nemluví o matce, a to ani přesto, že byla jeho významnou oporou v době, kdy byl vězněn. Výrazně ale reflektuje otcovský vzor: „*Celý můj vnitřní svět je prosvětlen postavou otce.*“³² Vzpomíná na něj v den jeho narozenin, připomíná jeho křestní jméno a především vnímá roli biologického otce jako předobraz Boha:³³ „*Pro mne je můj otec vždy obrazem Otce nebeského a můj rodný dům a rodná krajina jsou podobnostvím a bránou domova věčného.*“³⁴ Jde ale ještě dál a vertikálu v úvahách o otcovství vrací zpět na zem a aplikuje ji na současné společenské poměry: „*Jednou z nejhlubších příčin krize současného světa je zmizení ideje otcovství ze soukromého a veřejného života. Otcovství je dokonalou formou mužství. Kolik mužů přemýšlí o tom, jak by měli své otcovství realizovat v dnešním změněném světě?*“³⁵ Ve své osobní spiritualitě vyvozuje z fenoménu otcovství radikální důsledek. Celý dospělý život byl v úzkém kontaktu s kněžími, kteří roli otce zástupně přebírají. Řešil s nimi zásadní kroky svého života, žádal je o radu a považoval je za vzory svého jednání, ke kterým se vztahoval. Postupně se tak role otce zástupně ujali dominikán Metoděj Habáň v období od Neuwirthových pražských a olomouckých studií, jezuita Jean Delcuve od Neuwirthova pobytu v Belgické Lovani a Hans Urs von Balthasar přibližně od druhé poloviny sedmdesátých let. Tyto osobnosti si Neuwirth pečlivě vybíral a neváhal za nimi jezdit i stovky kilometrů, když se s nimi potřeboval setkat. Pravidelně tak jezdil do Lovaně za Delcuvem i do švýcarského Luzernu za Balthasarem. Zvláště P. Metoděj Habáň měl na Neuwirtha velký vliv jako prototyp vzdělaného člověka s filozofickým fundamentem, aktivního v kulturních záležitostech. Toto setkání bylo pro Neuwirtha osudové, jak napsal později v časopisu *Studie*, vydávaném Karlem Skalickým.³⁶

Důležitým faktorem, který Neuwirth spojoval s domovem, byl také rodný kraj. Křížovatka národností, jazyků a kulturních vlivů, kterou Opavsko bylo, zanechalo v Neuwirthovi hlubokou stopu: „*Z okna mého rodného domu vedoucího na západ jsem viděl v obsousedství statek, který patřil kdysi rodu Petra Bezruče. Přivdala se do něho má sestra...*“³⁷ Při pohledu na východ pak viděl zámecký park v Kravařích, který patřil do roku 1782 rodu Eichendorffů. „*Můj vztah*

30 Srov. tamtéž.

31 Rozhovor autora se sestrou Vladimíra Neuwirtha, Alenkou Kostelnou, audiozáznam ze dne 3. 4. 2015. Zaznamenaná na elektronické médium, v osobní dokumentaci autora práce.

32 Neuwirth, V.: *Vcházení*, s. 62.

33 Srov. poznámky o otci, tamtéž, s. 445.

34 Tamtéž, s. 257.

35 Tamtéž, s. 144.

36 Neuwirth, V. pod pseudonymem Hubert, Karel: *Vzpomínka na Dr. Habáně k jeho osmdesátinám. Studie*, č. 69. Řím 1980, s. 242.

37 Neuwirth, V.: *Apokalyptický*, s. 75.

k Eichendorffovi se začal rozvíjet s četbou *Darmošlapa*,³⁸ zapsal si Neuwirth do svého deníku 22. 10. 1969 a pokračoval: „*Tato novela byla pro mne objevem. Vešla do mého života a zaujala v něm trvalé místo.*“³⁹ To potvrzuje i záznam v životopise, kde uvádí v roce 1959: disertace „*Ze života darmošlapa*“ od Josepha von Eichendorffa – psychologická a estetická analýza.⁴⁰

Ve srovnání s Anastázem Opaskem můžeme vnímat u Neuwirtha téměř zrcadlově obrácený vztah k rodičům. Zatímco postava matky není reflektovaná, není přítomná ani v aktivitách, ani ve vzpomínkách, otcovský vzor proniká podstatnou měrou téměř všechny Neuwirthovy činnosti, včetně aktivit Opus bonum. Ideál otcovství navíc přenáší Neuwirth do spirituální roviny, a to hned dvojnásobně. Stejně jako kněží převzali v jeho životě zastupně roli otce, tak i otcové (zakladatelé, vedoucí, jednatelé) přejímají v Neuwirthově chápání zase naopak kněžskou roli. Právě v době Neuwirthova aktivního působení v Opus bonum se v tiskovinách sdružení vyskytují termíny jako *společenství*, *pospolitost*, *duchovní obnova* a *domovisace*. Jako otec zakladatel se Neuwirth snažil vytvořit v prvních letech křesťanské duchovní společenství, jehož je nezpochybnitelnou autoritou, spíše než konfesně nevyhraněnou exilovou diskusní platformu podporující demokratizační snahy ve vlasti, kterou se Opus bonum stalo po Neuwirthově odchodu. Ideou společenství Neuwirth navazoval nejen na stejnojmennou organizaci, kterou založil a vedl v Československu od roku 1947 až do svého uvěznění v roce 1961, ale i na výjimečné uspořádání rodinných poměrů, jež jej významně formovaly v dětství.

V Neuwirthově osobním příběhu nalézáme také téměř celoživotní konfrontaci s pojetím otcovství ve spirituální rovině realizovaným v kněžském povolání. Toto pojetí otcovství se projevovalo buď hlubokým osobním vztahem, když se Neuwirth setkal s knězem, který mu mohl být příkladem, nebo naopak velkým rozčarováním, pokud měl spolupracovat s knězem, který se z nejrůznějších důvodů vzdal otcovskému přístupu. Pozitivní roli nepochybně zastávali P. Karel Skalický a P. Karel Vrána, kteří podporovali Neuwirtha všemi možnými prostředky, které měli k dispozici.⁴¹ Negativní roli naopak zastávali zejména vrcholní představitelé České duchovní služby v Německu, P. Alexander Heidler a P. Karel Fořt, kteří vnímali Opus bonum od začátku jako konkurenční aktivitu oslabující jejich pracně vybudované pozice v rámci německé katolické církve. Role jiných dvou aktérů, P. Anastáze Opaska a P. Jaroslava Škarvady⁴² byly ambivalentní a procházely nejrůznějšími etapami.

Neuwirthovy zápisky i korespondenci provází také mimořádná úcta ke génii loci, která jej provázela už v rodném opavském regionu. Vnímavost ke kultuře umocněná citlivostí ke kulturním místům paměti (místa spojená se vznikem nějakého díla, pobytem

38 Tamtéž, s. 76.

39 Tamtéž.

40 Srov. Neuwirth, V.: *Vcházení*, s. 573.

41 Kromě účasti na Neuwirthem organizovaných Akademických týdnech uplatňovali svůj vliv zejména ve sporech mezi Opus bonum a kněžskými Českými duchovními službami, kde se snažili mírnit napětí mezi oběma organizacemi.

42 P. Jaroslav Škarvada (1924–2010) studoval od roku 1945 v Římě. Po vysvěcení na kněze v roce 1949 mu byl znemožněn návrat do ČSR. V roce 1965 se stal sekretářem kardinála Berana a od roku 1968 byl koordinátorem duchovní služby mezi českými krajany. Z této pozice vstupoval mezi aktéry Opus bonum a České duchovní služby. Od roku 1982 jmenován biskupem. Více např. Svoboda, Bohumil – Škarvada, Jaroslav: *Svedl jsi mě, Hospodine*. Kostelní Vydří 2002.

osobnosti nebo inspirací) prostupuje zápisky *Apokalyptického deníku* i *Vcházení do Evropy* a v pozdějších letech je nejpatrnější ve zpracování výstavy *Goethe a Čechy* a v aktivitách spojovaných s Bibliothecou Cyrillo-Methodianou. Částí členů Opus bonum však byla jeho snaha po soustavném odkrývání kořenů a dešifrování poselství kulturních děl vnímána jako příliš akademická a odtažitá od reality. Významným Neuwirthovým vkladem do prvních šesti let činnosti Opus bonum byla snaha o mezinárodní přesah a překračování čistě národního rámce v aktivitách sdružení. Jeho snahou bylo mimo jiné i to, aby se Opus bonum stalo kulturní evropskou křižovatkou hledající společné průniky mezi Západem a Východem a propojující odlišné zkušenosti.

Petr Spielmann

Petr Spielmann se narodil se v roce 1932 v Ústí nad Labem, od roku 1938 žil v Brně. Válečná léta prožil, jak sám uvedl, jako míšenec, jehož rodina byla v neustálém ohrožení života. V roce 1957 se oženil. Od 1. 7. 1969 pobýval oficiálně na jeden rok v Německu jako pracovník Národní galerie a po tomto období se stal nuceně emigrantem. V letech 1972–1997 byl ředitelem galerie v Bochumi zaměřené na kulturu střední a východní Evropy. Koncem devadesátých let se přestěhoval zpět do Čech. Zemřel v listopadu 2020.

Životní příběh kunsthistorika Petra Spielmanna zachytil publicista Vilém Faltýnek a je v základních rysech nastíněn na webových stránkách *Paměti národa*. Tento pramen doplňuje záznam rozhovoru vedený orální metodou, zpracovaný autorem článku, a Spielmannův projev proslovený v Muzeu města Ústí nad Labem u příležitosti uvedení výstavy *Neznámý rodák*⁴³. Petr Spielmann pochází ze smíšené česko-německé rodiny s výrazným kulturním zaměřením, neskryvanou úctou k T. G. Masarykovi a příklonem ke katolicismu. Otec Petra Spielmanna fotografoval dánského spisovatele Martina Andersena Nexö při jeho návštěvě v Čechách, udržoval kontakty s Franzem Werfelem a jeho smýšlení byl blízký i kabaret *Pfeffermühle* Eriky Mann, dcery laureáta Nobelovy ceny za literaturu Thomase Manna. Prvorepublikový charakter rodiny podtrhoval obdiv k dílu bratří Čapků.⁴⁴ V rodině byl také patrný výrazný intelektuální vliv židovských předků z otcovy strany: „*Jeho pradědeček Hermann Spielmann, potomek pražských rabínů Landauů, byl významnou osobností veřejného života v Boskovicích – byl ředitelem místního gymnázia. Mezi jeho devíti dětmi byli i dědeček Petra Spielmanna Filip a architekt Max. Max Spielmann například postavil budovu Petschkova paláce v Praze, který se později ironií osudu stal sídlem gestapa.*“⁴⁵ Otec Petra Spielmanna, Pavel, byl architekt. Vystudoval v Brně německou techniku a pracoval ve firmě Otto Eislera.⁴⁶ Podle vzpomínek Petra Spielmanna pomohl významný architekt Eisler koncem dvacátých let svému oblí-

43 Spielmann, Petr: *Narodil jsem se v Ústí 11. října roku 1932/ Ústí-Aussig*. Architektura na severu Čech, <https://www.usti-aussig.net/clanky/cist/nazev/137-narodil-jsem-se-v-usti-11-rijna-roku-1932>, citováno 20. 12. 2020.

44 Tamtéž.

45 Srov. Faltýnek, V.: *Spielmann, Petr (*1932 †2020)*.

46 Viz rozhovor autora s Petrem Spielmannem, audiozáznam ze dne 2. 10. 2019. Zaznamenáno na elektronické médium, v osobní dokumentaci autora práce.

benci Pavlu Spielmannovi získat místo u firmy Lossow & Kühne v Drážďanech, odkud se v důsledku hospodářské krize odstěhovali v roce 1931 do Ústí nad Labem. Tam pracoval otec Petra Spielmanna krátce jako fotograf a poté pokračoval v práci architekta. Spielmann vzpomínal na roky strávené v Ústí nad Labem jako na ráj, ze kterého byl vyhnán v září 1938.⁴⁷ „*Já jsem se v třicátém druhém roce narodil a my jsme v osmatřicátém roce v noci utíkali z Ústí nad Labem do Brna, kde byli rodiče obou partnerů. A to mě dost poznamenalo.*“⁴⁸

Zřízení Protektorátu v březnu 1939 a uplatňování norimberských zákonů postihlo i Spielmannovu rodinu a jejich nový domov. „*Od 15. března 1939 dědeček, babička, otec chodili s hvězdou. Já jsem nemusel, protože jsem byl míšenec, ale nicméně jsem byl postižen, samozřejmě. To byly absurdní situace.*“⁴⁹ Jedna z takových absurdit nastala, když byli židé využíváni na veřejně prospěšné práce. Museli se sejít na společném místě, kde dostali náradí a pak byli nuceni jít ostentativně v průvodu Brnem. Matka Petra Spielmanna se na protest přidala k průvodu. Jakkoliv Petr Spielmann v rozhovoru s Vilémem Faltýnkem uznává, že mezi ním a matkou byla řada problémů, za toto statečné gesto ji obdivoval.⁵⁰ Otec musel také jako žid žít odděleně od rodiny. Dokud pracoval v Brně, syn Petr mu nosil na stavbu obědy. „*Jednou jsme šli spolu po Masarykově směrem k nádraží, a už tenkrát se chodilo v kolejišti a nedodržovaly se chodníky. A on šel s hvězdou samozřejmě. A já jsem uviděl v davu proti nám jednoho kluka z naší třídy, o kterém jsem věděl, že je z kolaborantské rodiny. [...] Tak jsem řekl tátovi: ‚Tati, tam jde ten nácek z naší třídy.‘ A otec mně řekl: ‚Běž dál, a neznáš mě.‘ A zmizel, šel stranou, někam do Josefské.*“⁵¹ Prozrazení židovského původu mohlo mít pro Petra Spielmanna, a nejen pro něj, nedozírné následky. Na obecné škole se přátelil se synem svého třídního učitele Hladíka. Ten věděl, že Spielmann je míšenec, který svůj původ tají. Ale protože to byl vlastenec, pomohl mu i v dalším studiu: „*No a ten pan učitel Hladík způsobil, že mě ve stejné budově – že jo, existovaly kontakty – vzali na měšťanku. Ale nesměli!*“⁵² Pro Petra Spielmanna byly všechny kroužky a mimoškolní aktivity nebezpečné. „*Ta měšťanka byla to poslední, co jsem si mohl dovolit, na gymnáziu nebyla myšlenka. [...] Já jsem byl furt ten tajnej. Utajenej žid.*“⁵³

Otec byl v roce 1942 z Brna odvelen do dolu Kukla v Oslavanech. Ve stejném roce dostal jeho syn příkaz do transportu a měl odjet do Prahy na holešovické shromaždiště Hagibor. Naštěstí byl mladší dvanácti let a musel tedy podle tehdejších nařízení cestovat s doprovodem: „*Matka byla od porodu nemocná a situaci teď mohla využít. U rodinného lékaře Borna si nechala dát sádku na obě nohy a dostala zákaz pohybu. Když v témže roce přišly nálety na Brno, rozhodla se syna ukrýt na venkov k příbuzným do Předklášteří u Tišnova.*“⁵⁴ V Tišnově-Předklášteří zůstal Petr Spielmann až do konce války. Během války zemřela babička

47 Srov. Spielmann, P.: *Narodil jsem se v Ústí.*

48 Tamtéž.

49 Tamtéž.

50 Srov. Faltýnek, V.: *Spielmann, Petr (*1932 †2020).*

51 Spielmann, Petr: *Z Brna do emigrace a zase zpět* / Radio Prague International, <https://cesky.radio.cz/petr-spielmann-z-brna-do-emigrace-a-zase-zpet-8588934>, citováno 20. 12. 2020

52 Viz rozhovor s Petrem Spielmannem.

53 Tamtéž.

54 Srov. Faltýnek, V.: *Spielmann, Petr (*1932 †2020).*

z otcovy strany přirozenou smrtí v únoru 1940 a dědeček zahynul v roce 1944 ve svých sedmdesáti sedmi letech v Terezíně. Otec i matka přežili a bezprostředně po válce se přestěhovali do Prahy. Tam Petr Spielmann vystudoval gymnázium a po maturitě v roce 1952 pokračoval v Brně na Filozofické fakultě studiem dějin umění, po jehož ukončení nastoupil do Muzea města Brna. Již během studia spolupracoval s významnou kulturní osobností Adolfem Kroupou, ředitelem Domu umění.⁵⁵ Spielmann se stal členem komise ustanovené k třídění a inventarizaci mobiliářů státních hradů a zámků. Komisi zřizovala Národní galerie a po několika letech práce nabídla Spielmannovi zaměstnání.

V roce 1968 dostal Petr Spielmann pozvání do Německa na výstavu moderního umění *Documenta v Kasselu* a od 1. 7. 1969 byl pozván na roční pracovní pobyt v Německu, během kterého měl rozvíjet spolupráci Národní galerie v Praze s Muzeem v Bochumi. To bylo orientované na kulturu střední a východní Evropy a svou roli v pozvání sehrály pozitivní reference od Adolfa Kroupy. „*Když jsem po roce žádal Národní galerii o prodloužení, tak mi to nepovolili. Načež jsem se ještě pořád pokoušel... Protože jsem si dal úkol, pomoci propagaci české kultury v Německu a v Evropě, měl jsem tedy koncepci, práci a možnosti se mi otvíraly, tak jsem rozvázal pracovní poměr s Národní galerií a požádal jsem ministerstvo kultury o prodloužení pobytu. A dostal jsem odpověď od kádrovnice z Národní galerie, že jsem opustil republiku bez dovolení Galerie a nadřízených úřadů a že jsem emigrant.*“⁵⁶ V roce 1972 se po smrti ředitele bochumského muzea Petera Lea stal jeho nástupcem a na této pozici setrval až do roku 1997. Poté se vrátil zpět do Čech. Od 2004 do 2007 vykonával funkci děkana Fakulty výtvarného umění VUT v Brně.

Ve srovnání s Anastázem Opaskem a Vladimírem Neuwirthem není u Spielmanna dominantní znak domova spojován s žádnou osobou. V narativu lze vnímat obdiv vůči otci, který byl talentovaný, oblíbený a schopný, a navíc se v krizové situaci konfrontace židovství a nacismu projevoval jako ten, kdo ochraňuje. Postava matky je také většinou reflektována jako statečná, nebojácná a rozhodná. V tomto životním příběhu je však dominantním prvkem nejprve obsazení sudetského území Němci (pamětníkem reflektovaný motiv vyhnání z ráje) a následně definitivní ztráta domova po zřízení Protektorátu. Důsledné provádění norimberských zákonů na území Protektorátu vedlo k celoživotnímu traumatu a neblahé zkušenosti, že k přežití je třeba nebyť vidět nebo alespoň neodhalit svou identitu. Petr Spielmann vnímal tyto konsekvence celý svůj život: „*Mě nikdo nezná, já to ani nezpůsobuju, ale už se ke mně tak chovají, prostě. Mně vůbec nikdo nebere na vědomí. Někdy mi to i vadí, ale tak to je, tak to vzniklo, takový to má dějiny, tak to musím akceptovat. Nedá se nic dělat.*“⁵⁷ Anastáz Opasek měl na Petra Spielmanna velký vliv. Můžeme bez nadsázky mluvit o převzetí otcovské role Opaskem. Spielmann se nechtěl do žádné exilové organizace zapojovat a důležitým faktorem pro tento postoj byly i jeho neblahé zkušenosti s antisemitismem: „*Opasek byl fantastický člověk, i lidský. To, že velice důrazně mě do toho čpal, abych se stal tím*

55 K osobnosti Adolfa Kroupy, básníka, překladatele a ředitele Domu umění města Brna v letech 1954–1970 např. Kundera, Ludvík: *O Adolfu Kroupovi*. Brno 1995.

56 Srov. Faltýnek, V.: *Spielmann, Petr (*1932 †2020)*.

57 Viz rozhovor s Petrem Spielmannem.

*předsedou [Opus bonum], to bylo taky proto, že chtěl nějakým způsobem ten antisemitismus překonat. Opasek byl pro mě důvěrník, já jsem nikoho neměl. A Opasek byl takovej dobrej táta – mentalitou.*⁵⁸

Vliv Petra Spielmanna na Opus bonum odrážel jeho životní a pracovní zkušenost: „*Považuji za svou povinnost, lidskou i národní, být mistrem ve svém oboru, stát se v něm kapacitou, aby můj hlas byl slyšán. Povinností Opus bonum bylo rovněž být kapacitou, aby bylo slyšáno.*”⁵⁹ Jako člověk trpící v dětství nedostatkem elementární svobody, hledal tento motiv jak ve své práci, tak i v Opus bonum a rozhodně nechtěl ztrácet čas řešením sporů mezi Českou duchovní službou v Německu a Opus bonum.⁶⁰ Napětí mezi těmito naprosto odlišnými organizacemi, provázející první roky působení Opus bonum, jej nakonec dovedlo až k abdikaci na post předsedy sdružení: „*Nevidím toti[ž] šanci zahájit takovou práci, mají-li technické, existenční a materiální podmínky pro takovou práci být závislé na podpisu pana Fořta*⁶¹ *a na výsledcích malicherných sporů české katolické hierarchie. Na to opravdu nehodlám vyplýtvávat svoji energii: nemohl bych to zodpovědět před svým svědomím.*”⁶² V osobě Petra Spielmanna odešla z Opus bonum výrazná osobnost, která mohla přinést sdružení celou řadu inspirací zejména v kulturním zaměření. Okolnosti jeho abdikace na roli předsedy Opus bonum do jisté míry odrážejí problematiku celého sdružení a odkazují také na typické znaky tehdejšího exilu: názorovou roztržičnost, neschopnost vzájemné tolerance, ustavičnou snahu o finanční pokrytí aktivit, a především mentalitu konkurence převažující nad mentalitou spolupráce. Opus bonum se tyto průvodní jevy podařilo překonat až v druhé polovině sedmdesátých let.

Závěr

Na příkladu tří srovnávaných osobností můžeme celkem zřetelně vidět, že formativní účinek domova či zážitků bezprostředně spojených s domovem je poměrně výrazný. Opasek, který ztratil na prahu dospělosti otce, se jím sám stává ve spirituálním smyslu slova jako představený benediktinské komunity a jako duchovní autorita mnoha členů a spolupracovníků Opus bonum. Přitom ale vyniká spíš vlastnostmi, které jsou vidět v mateřské linii jeho rodiny, tedy linii, kterou měl více než padesát let na očích. Naproti tomu si Neuwirth, který odešel ve svých sedmnácti letech z domova, nese s sebou výrazný vzor otce, který mu pomůže v orientaci ve světě a v hledání adekvátní vlastní cesty. Roli otce jakožto vzoru pak v jeho životě z velké části přebírají kněží. Jak Opasek, tak Neuwirth

58 Tamtéž.

59 Dopis Petra Spielmanna P. Karlu Wortnerovi, Bochum 25. 12. 1973, LA PNP, AO, box 4III19, 49/94.

60 Více o sporech České duchovní služby a Opus bonum: Placák, Petr: *Křesťanský zápas o českou věc. Působení opata Opaska a organizace Opus bonum v československém exilu v letech 1972–1989*. Praha 2020, s. 57–77.

61 P. Karel Fořt (1921–2014), zakladatel České duchovní služby v Německu (1963), od roku 1980 redaktor náboženského vysílání Radia Svobodná Evropa. Základní životopisná data viz Mons. Karel Fořt / Česká misie – Mnichov, http://www.misie-nemecko.com/?Historie:Mons._Karel_Fo%26%23345%3Bt, citováno 20. 12. 2020. Srov. také Fořt, Karel – Paulas, Jan. *Život voněl člověčinou*. Kostelní Vydří 2007.

62 Dopis Petra Spielmanna P. Karlu Wortnerovi.

zažili šťastný domov, který měl formativní účinky na jejich život. Dokazují to jak svým literárním odkazem, tak svým jednáním. V osobním příběhu Petra Spielmanna můžeme ale spíše mluvit o deformativním účinku spojeném s domovem, a to skrze nepředstavitelnou a jeho rodinou nezaviněnou skutečnost šoa. Pod povrchem židovského stigmatu můžeme ale zahlédnout i pozitivní vliv domova. To, co si Petr Spielmann z rodinného prostředí přinesl do života jako vklad, totiž kreativitu a vztah ke kultuře, které naplnily jeho život smyslem: „*Mně nezajímalo jen výtvarný umění. Mě zajímá strašně hudba, já jsem chtěl být muzikant. [...] Literatura, poezie je pro mě strašně důležitá, architektura, můj otec byl architekt. Já se na věc nedívám z hlediska výtvarného nebo literárního. Pro mě všechny věci z kulturní oblasti mají velkej význam. Celý život jsem se snažil otevřít lidem pro to citlivost. Aby lidi vnímali kulturu.*“⁶³ V tomto smyslu lze říci, že domov je fenoménem, který život člověka ovlivňuje více, než jsme schopni reflektovat a to, co na počátku životní cesty člověk zakouší jako dobré nebo (ne)šťastné, v něm zanechává výraznou stopu a stále ovlivňuje jeho rozhodování a chování. Osobní historie se tak stává jedním z faktorů určujících širší společenskou realitu.

In The Beginning There Was A Home. The Phenomenon of Home as A Source of Inspiration For The Actions of Some of The Members of Opus Bonum

We examine how the reality of the home affected the attitudes of the founders of exile Opus Bonum organization, priest Anastáz Opask, translator and writer Vladimír Neuwirth and art historian Petr Spielmann. We are interested in direct connections between inspirational and formative influence of the home and the attitude of these personalities in exile.

Anastáz Opasek impressed the activities of Opus bonum both the kindness typical of his mother and grandmother and the Florian's "search for purity". These aspects made him possible to find common ground with people who were otherwise very distant from the church, but they were united by a common interest in helping the homeland and similar cultural interests. By Vladimír Neuwirth is not reflected the figure of the mother, but the paternal pattern permeates almost everyone activities. His effort was Opus bonum to become a cultural European crossroads seeking common intersections between west and east and connecting different experiences.

In the narrative Petr Spielmann's is evident admiration for his father. However, the dominant element associated with the home is the expulsion from the Sudetenland and the subsequent final loss of home after the establishment of the Protectorate. As a person suffering from a lack of elementary freedom sought motive of home both in his work in the field of culture, as well as in Opus bonum.

It can be said that home is a phenomenon that affects a person's life more than we do able to reflect and what at the beginning of one's life journey one experiences as good or (un) happy, leaves a strong mark on him and still influences his decisions and behaviour. Personal history thus becomes one of the factors determining the wider social reality.

63 Viz rozhovor s Petrem Spielmannem.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrázovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.